

Ida-Virumaa õiglase ülemineku avalik arutelu (08.09.2020) Elukeskkonna teemaploki grupiarutelude kokkuvõtted

Töögrupp 1 (versioon 1)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa nende inimeste perspektiivist, kes on otsustanud jääda ehk “mis mind Ida-Virumaal hoiab”? Millised on tegurid ja mõjurid, mida annaks võimestada, tugevdada ja kasutada ressursina Ida-Virumaale rohkemate inimeste (nii noorte perede, investorite) ligitõmbamiseks.

- mujalt tulnutele on piirkond võõras. Piirkonda tuleb tutvustada - noored/uued tulijad ei tea, mida Ida-Virumaa pakub.
- elukeskkond peaks olema samaväärne Tallinna-Tartuga, selleks nt ehitada uusi sotsiaal/üürikortereid.
- vana tööstuspärandi/hoonete kasutuselevõtt - kõikide võimaluste maa!
- suurem avatus ja rohkem kontakte mujal Eestis, et oskaks näidete varal kaasa rääkida maakonna arengus, uued ideed. KOVid keskenduvad rohkem sotsiaalvaldkonnale, kuid võiksid rohkem haridusele ja noorsootööle rõhku panna.
- vaba aja veetmise võimalused
- vaja luua positiivsem kuvand: rohkem positiivseid meediakajastusi (siin on kajastamisväärsed!), nt rõhutada tööstuse plusspoolt

2) Ida-Virumaa heaoluprofiilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandeline abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Millised investeeringud sotsiaal ja -tervishoiu taristusse või teenustesse aitaksid Ida-Virumaa regiooni arengut enim? Miks?

- traumapunkti teenus peaks olema laialdasemalt kättesaadav; suurendada arsti kui spetsialisti võimalust individuaalselt töötada (vaja süsteemi muudatust)
- meelitada erialaspetsialiste Ida-Virumaale (motivatsioonipaketid)
- keelebarjääri eemaldamine (noored spetsialistid ei oska eesti/vene keelt)
- vaja eestvedajaid, liidreid selles valdkonnas (sotsiaaltöö õppekavas pole valdkonna juhtimist, protsesside juhtimise kompetentsi arendamist), tegevused koordineerimata maakonnas

3) Kuidas teha nii, et Ida-Virumaa kultuuri- ja tööstuspärand aitaks kohalikku majandust elavdada?

- vaja avaliku sektori rahalist tuge, kuna kohapeal sellised ressursid puuduvad. Puuduvad ka eestvedajad ja arendajad
- ligipääsetavus objektidele, objektide omavaheline sidumine
- kohalike jaoks soodsamad hinnad, mis aitaksid madalhooajal teenuseid käimas hoida.
- erinevate turismiobjektide ühised paketid
- majutuskohti on juurde vaja (inimesed ei saa tulla mitmeks päevaks), probleem suurürituste ja suveperioodi kattumisel;

- üks konkreetne projektiettepanek: Narva jõe (Narva-Jõesuu ja Narva linna vahele) tuleks tuua (toetada toomist) jõetramm, mis nii kohalikke kui turistide linnakeskuste vahel sõidutaks. Väga atraktiivne teenus. Kaasaegne jõetramm liigub muidugi hübriidtehnoloogial.

4) Milliseks tuleks kujundada Ida-Virumaa tõmbekeskustes linnaruum, et see oleks tööelisele elanikkonnale/noortele peredele ja noortele perspektiivne/atraktiivne?

- avaliku ruumi arendused vaba aja veetmiseks nagu nt Sillamäe promenaad jt, spordi infrastruktuur
- asulates teede-tänavate rekonstrueerimine
- et ei oleks kole (keskused kaasaegsemaks, sh hooned ja haljasalad)
- puuduvad pädevad linnaplaneerijad ja -arhitektid, kes seda linnaruumi kujundaks. KOVid justkui ei pea seda osa tähtsaks, kuna elukeskkonna arendamine vajab olulist lisaraha.
- KOVidele tuleks luua meetmed oma keskustes funktsioonide koondamiseks - a`la kultuuritegevuse toomine kooliruumidesse (koolivälistel aegadel), mis võimaldaks vähemalt 50% köetavat pinda kokku hoida;
- oluline on arendada külastuskeskkonda (turismiobjekte), mis kujundavad paralleelselt ka elukeskkonda;
- Kredex võiks asuda Ida-Virus toetama uute kortermajade ehitamist ning sama projekti käigus olemasoleva lammutamist. Eelnevalt selgitada võimalikud baastingimused ja huvi.

5) Kuidas tagada kõigile põhikooli lõpuks eesti keele oskus, et õpilased oleksid võimelised keskharidust omandama eesti keeles? Mis õpilasi motiveeriks?

- tõsta eesti keele õpetajate taset
- kõik Ida-Viru koolid peaksid üle minema keelekümbelsele, rohkem kontakte muu Eesti koolidega
- kõik lasteaiad eestikeelseteks! Kui lasteaedades õpitakse keel ära, siis on koolis lihtsam (ka muu koduse keelega lastele)

6) Ida-Virumaal on palju räägitud vajadusest kiirete ühenduste (2+2 maantee, rongiühendus) järele ja nende loodetud suurest mõjust piirkonna majanduse elavdamisele ja piirkonna populaarsusele. Arvestades nimetatud investeeringute suurt maksumust, **kas oleks põhjendatud nende tegemine mõne muu piirkondliku kitsaskoha lahendamiseks vajalike vahendite arvelt (sotsiaalvaldkond, elamuvaldkond, ettevõtlus) **või tooks piirkonnale suurema kasu just nendesse valdkondadesse panustamine transpordivaldkonna investeeringute edasilükkamise arvelt?****

- elukeskkond ja ettevõtlus on ka tähtis - kuhu sa sõidad, kui ei ole kuhu sõita!?

Töögrupp 2. (versioon 1)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa nende inimeste perspektiivist, kes on otsustanud jääda, ehk “mis mind Ida-Virumaal hoiab”? Millised on tegurid ja mõjurid, mida annaks võimestada, tugevdada ja kasutada ressursina Ida-Virumaale rohkemate inimeste (nii noorte perede, investorite) ligitõmbamiseks?

Inimestele on vaja mitmekesiseid tegutsemisvõimalusi kohapeal (sh vilgas kultuurielu). Noortele loodusvarade jätkusuutliku kasutuse õpetamine. Inimene tahab korralikku elukeskkonda laiemalt (sh meeldiv avalik ruum). Arvestada tuleb kogu pere vajadustega. Paljud Ida-Virus töötavad inimesed käivad nn visiitööl (nädalavahetusel väljaspool maakonda pere juures, teenuseid ei tarbita nii palju Ida-Virus). Noored lahkuvad ka atraktiivsete töökohtade nappuse tõttu.

2) Ida-Virumaa heaoluprofiilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandeline abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Millised investeeringud sotsiaal ja -tervishoiu taristusse või teenustesse aitaksid Ida-Virumaa regiooni arengut enim? Miks?

Narva näitel inimesed ei kipu usaldama tõsisemate probleemide puhul kohapealseid asutusi vaid üritatakse Puru haiglasse või kui võimalik Tallinnasse/Tartusse minna. Kõik algab perearstist, nende puudumine on mitmel pool probleemiks. Esmatasandi tervisekeskuste rajamisele on juba investeeringuid tehtud, kuidas tagada noorte perearstide lisandumine (mõjutab ka usalduse küsimust). Sotsiaalteenuste kvaliteedi arendamine (ennetab tervishoiuteenuse kasutamist) - mitmeid teenuse pakkujaid (suuremaid-väiksemaid), kuidas neid kaasata.

3) Kuidas teha nii, et Ida-Virumaa kultuuri- ja tööstuspärand aitaks kohalikku majandust elavdada?

Kutseline teater Ida-Virumaale (eeldab hoonet, initsiatiivgruppi jm). Narva kultuuriklaster loomisel. Kultuuripärandit ei tohi muust majandusest eraldiseisvana vaadata, kultuuritarbijad kasutavad ka muid teenuseid (majutus, toitlustus, transport jms). Kultuuriasutuste ligipääsetavus ühistranspordiga, kultuuriasutuse lähikonnas pakutavad muud teenused?

4) Milliseks tuleks kujundada Ida-Virumaa tõmbekeskustes linnaruum, et see oleks tööelisele elanikkonnale/noortele peredele ja noortele perspektiivne/atraktiivne?

Linnaruum peab võimaldama jalgsi ja rattaga liikumist (riigigümnaasiumi kogemusel käiakse üllatavalt vähe praegu ratastega koolis, kergteede kasutus ja selle võimalusega harjumine võtab aega), kergteed ka keskuse-tagamaa vahel. KOVdel on vaja nii rahalist tuge kui ka ideelisi lahendusi. Lagunevad/lagunema hakkavad hooned (üldise pildi korrastamine - fassaadide korrastamine jm). Mentaalne arusaam linnaruumi korrastatusest - sport puudutab

kõiki, sealt saavad mitmed kodanikualgatused alguse (paljusid asju tuleb ise algatada, mitte oodata et keegi teine teeb). Narva kaasava eelarve ideedes kerkisid esile nt avalik kell, skulptuurid jt -> vaja kogukonnas kokku leppida, mis on heaks linnaruumiks, stiimul võib tulla ka väljastpoolt.

Lisaks linnaruumile on inimestele oluline ka moodsate eluruumide olemasolu (ise ehitamine käib paljudele üle jõu. Kvaliteetsed üüripinnad mitte ainult piirkonda (tagasi) meelitavatele spetsialistidele (tööstus, aga ka humanitaarvaldkonnas) vaid ka kohapeal juba elavatele inimestele/noortele), korteriühistute toetamine (kas tänaste toetusmeetmete tingimused pole sobilikud?).

5) Kuidas tagada kõigile põhikooli lõpuks eesti keele oskus, et õpilased oleksid võimelised keskharidust omandama eesti keeles? Mis õpilasi motiveeriks?

Kohtla-Järve gümnaasiumi näitel on osade õppurite keeleoskus ka dokumentides näidatust kehvem. Lisaõpetaja tavakooli igas tunnis. Probleemiks on eesti keele õpetajate nappus. Eesti keele õppimist motiveerib praktiseerimise võimalus (kasvõi tutvusringkonnas), ka eestikeelne huviring täidab seda eesmärki. Noori motiveerivad ka teiste noorte räägitavad isiklikud edulood. Kohapealne tunnetus, et eestikeelne keskkond justkui pidevalt väheneb - eestikeelsete inimeste juurdemeelitamine. Vajalik uurida, kas distantsõppe võimalused pidurdaksid edaspidi eestikeelsete noorte mujale õppima minekut? sama kaugtöö võimalustega.

6) Ida-Virumaal on palju räägitud vajadusest kiirete ühenduste (2+2 maantee, rongiühendus) järele ja nende loodetud suurest mõjust piirkonna majanduse elavdamisele ja piirkonna populaarsusele. Arvestades nimetatud investeeringute suurt maksumust, **kas oleks põhjendatud nende tegemine mõne muu piirkondliku kitsaskoha lahendamiseks vajalike vahendite arvelt** (sotsiaalvaldkond, elamuvaldkond, ettevõtlus) **või tooks piirkonnale suurema kasu just nendesse valdkondadesse panustamine transpordivaldkonna investeeringute edasilükkamise arvelt?**

Jõhvi-Narva 2+2 maantee vajalik igal juhul (tegelikult maakonna lääneosast juba). Sillamäe reisisadam annaks hoogu juurde majandusele.

Töögrupp nr 3. (versioon 2)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa mujalt Eestist? Millised tegurid ja omadused tõmbavad Ida-Viru poole ja millised tõukavad eemale?

- eksootiline, ilus loodus, teistsugune keskkond; Narva ajalooline roll ja selle ära kasutamine (ka rahvusvaheliselt)
- mitmekesisus, saab erinevaid asju katsetada
- kaugtöö võimalust ära kasutada, hea netiühendus, Narva maantee üsna ohutu; kinnisvara odav soetada (samas hiljem raske maha müüa)
- elamiseks keskkonnaseisund probleemne - õhusaaste, veesaaste, kaevanduste häiringud. Venekeelne piirkond, tundub väljastpoolt tulijale hirmutav; kultuurierinevused; kultuuritunnetus erinev
- kõik teenused ei ole veel Tallinna tasemel, vananev elanikkond, vähene ettevõtlusaktiivsus; piirkonna ja kogukonna arendamisel potentsiaal, inimesi aktiveerida
- kas eestlased on piirkonda tahetud?; koostöövalmidus; kliimamuutustega seoses võib tekkida ring noori teadlasi, aktiivseid inimesi
- vähe kõrgepalgalisi töökohti; peaks olema rohkem uuema tehnoloogia tööstust
- korteriturg ja selle järelturg probleemne.

2) Ida-Virumaa heaoluprofiilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandeline abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Milliseid investeeringuid saaksid omavalitsused teha ühiselt, et tagada oma elanikele ühetaolise kättesaadavuse ja kvaliteediga sotsiaalteenused kogu piirkonnas?

- Sotsiaalministeerium alustanud mitmete programmidega, mis võiks ühist koostööd arendada; ühine sotsiaalvaldkonna strateegia (teenusedisain, koolitused jms), selle pinnalt uued teenused, võimalik piloteerida, (rahalisi)vahendeid lisaks.
- KOVd leiavad, et on saanud enamuse sotsiaalteenuste pakkumisega ka ise hakkama
- inimesed koha peal peavad tunnetama, et nad on hoitud. See loob positiivse kuvandi ka noorematele.

3) Kuidas saaksid kultuuriasutused panustada Ida-Virumaa ettevõtluse elavdamisse ja toetada ettevõtlust?

- Kultuuriasutused võiksid näha ka oma rolli kogukonnateenuste pakkumisel (kogukondade elavdamisel). Raamatukogude võrgustik, ka väiksematesse piirkondadesse (lähedal kogunemise koht, kuhu saab tulla ja avaneda, oma asju teha oma näo järgi korraldada. Nt Tallinna Keskraamatukogu eeskujul.

- Uusehitiste puhul võiks rahastusmeetmed toetada, et uut ja kogukonnale/piirkonnale vajalikku sisu luuakse eelistatult olemasolevate, eelkõige arhitektuurse väärtusega objektide korrastamisega.
- alati kultuur ja turism ei peaks olema seotud (kuigi tihti on), ei pea tulema tingimata väljastpoolt tarbima, pakkuma kohapeal häid aja veetmise võimalusi.
- looduspärandi, üldise keskkonna parem eksponeerimine - terviserajad, sport, elukeskkond terviklikum

4) Milliste meetmete abil saaks toetada inimeste ettevõtlikkust ja aktiivsust ning osalemist kodanikuühiskonnas?

- maapiirkondadele vähem tähelepanu pööratud - tuleb neile keskenduda ja nendele inimestele sobivamaid vajalikke tegevusi/meetmeid luua.
- KOV-idega ja avalike teenustega rahulolu madal Rahandusministeeriumi uue uuringu järgi. Ootus KOVde suunas, et toimuks avanemine kogukondade suhtes
- kutsuda kohalikke inimesi kokku „Rahvakogu formaadis“, mis teemad on olulised ja sealt noppida üles, millega tegeleda
- kodanikeühendused vähe organiseeritud, KOVd väga ei toeta, sh rahaliselt. Raha paratamatult mõjutab ideede elluviimist. Võimekus toetusi taotleda on madalam kui mujal (sh venekeelsel elanikkonnal keelebarjäär)
- Kodanikuühiskonna Sihtkapital on mitmes voores keskendunud I-V vabakonna toetamisele. Sealt õppetund, et tasub toetada taotluste kokkupanekut, koolitust, projektide elluviimist, tagasisidestada. Rahastusmeede tuleks rohkem arengutoe nägu teha, siis inimesed õpivad tegema paremaid projekte, mis loovad rohkem lisandväärtust. Aktiivne tugi peab kodanikeühendustele olema. Sama ka ettevõtete ja KOV meetmete puhul.

5) Kui oluline on korrastatud elamufond (rekonstrueeritud hooned, uued arendused, KOV üürielamud) noorte spetsialistide ja ettevõtete regiooni meelitamisel? Erinevate eluhoonete rekonstrueerimise toetuste (nn. KredEx toetused) kasutamise määr on Ida-Virumaal ebaproportsionaalselt madal. Miks hoonete rekonstrueerimise meetmed Ida-Virumaal ei tööta ja mida peab parandama?

- Põhimõtteliselt on see õiglase ülemineku üks olulisematest teemadest, mida tuleb kiiresti lahendada. Juhul, kui noortele pole kohandatud, kaasaegset elamispinda, siis pole neil huvi siin ka elada ja tekib tahe suunduda Tallinnasse.
- Lisaks sellele mõjutab renoveerimata elamufond kinnisvara väärtust. Tuleb panustada Kredexi meetmetest teavitamisele ja rakendamisele, teha suur töötajate väljaminek kohapeale, fikseerida probleemkohad ja aidata korteriühistuid majade kordategemise protsessis. Luua kohapeale väike tugiüksus. Lisaks tuleb õiglase ülemineku raames teha rohkem pilootprojekte elamufondis, ehitada uusi üürimaju ning uusi kortereid.
- Vana ja oma mõtteviisiga elanikkond linnades ei julge laenu võtta, eriti koondamislaine ajal.
- Terviklik planeerimine koostöös kogukonnaga, korteri omanikega - millised majad jätta, millised lammutada, et säiliks hea ruumikasutus ja väärtuslikumad hooned.
- TEHA REKONSTRUEERIMINE KOHUSTUSLIKUKS vanadele majadele, nt antakse ettekirjutus 3 aasta jooksul viia ellu tervikrenoveerimine.
- KOHAPEALNE TEAVITUS!

6) Ida-Virumaal on täna kolm kutseõppeasutust ja 2 kolledžit. Millistest õppeasutustest või -võimalustest tuntakse puudust?

Kui räägime kliimaneutraalsusele üleminekust (õiglane üleminek) ja selle toetamisest, siis on puudus kompetentsikeskusest ja õppeasutustest-õppekavadest, mis keskenduksid ka uutele tulevikusuundadele (rohetehnoloogiad, üleminekuteadused vms).

Töögrupp nr 4. (versioon 2)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa mujalt Eestist? Millised tegurid ja omadused tõmbavad Ida-Viru poole ja millised tõukavad eemale?

- väga hästi ei tunta piirkonda väljaspool, aga kui tullakse, üllatatakse meeldivalt
- palju häid külastusobjekte, kuid nukrad "linnasüdamed"
- eksootilisus
- kadestusväärne (teiste regioonide poolt) - palju tähelepanu sellele piirkonnale, eelistamine teistele
- mure tervisenäitajate pärast - kas seal kasvamine laste tervisele ohutu?

2) Ida-Virumaa heaoluprofilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandmise abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Milliseid investeeringuid saaksid omavalitsused teha ühiselt, et tagada oma elanikele ühetaolise kättesaadavuse ja kvaliteediga sotsiaalteenused kogu piirkonnas?

- KOVID teadvustavad probleeme, aga lahendusi otsivad vaid enda territooriumilt - uute teenuskeskuste loomine, teenuskeskuste rajamine. Infrastruktuuri võiks rajada ühiselt, vaja kokku leppida ka hilisem kulude katmine. Kuidas tagada kodulähedus või kaugemal asudes mugav kättesaadavus?
- pigem fookuses teenusekorraldus, mida annab ühiselt teha tõhusamalt, mitte tingimata suurte objektide ühine ehitamine
- potentsiaali on laiemaks regionaalseks koostööks, vaadata ka Soome ja Venemaa vananeva elanikkonna meelitamise poole. Inspiratsiooniks Arenguseire Keskuse [analüüs](#). Ka sisserändajad võivad olla eakad ja vajada juba tulles või tulekut kaaludes sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid.
- töökohad sotsiaalvaldkonnas - luua ühiselt suuremad teenuskeskused, kes suudaks ka täiend- ja ümberõppesse panustada valdkonnas, teenuseid edasi arendada, pakkuda praktikavõimalusi.
- omavalitsuste huvi ja teadlikkus ebaühtlane - ei tajuta ka kogu probleemi, ei osata plaanida kõiki vajalikke lahendusi, KOVID on ka passiivsed riigi võimaluste ärakasutamisel. Vananeva ühiskonna kontekstis sotsiaalteenustel järjest suurem tähtsus.

3) Kuidas saaksid kultuuriasutused panustada Ida-Virumaa ettevõtluse elavdamisse ja toetada ettevõtlust?

- suurürituste toetamine avaliku sektori poolt on oluline ja seda pikema perioodi vältel, et jõuaks kinnistuda ürituste traditsioon - mõju teenus- ja majutussektorile
- filmifond - võimalik kasutada ka tänast tööstusmaastikku/-hoonestust uuel moel, pakkuda unikaalset võimalust filmitootjatele
- industriaalmaastik ja -arhitektuur kui huvitav spordi/kultuurivõimaluste pakkuja, mis ei küsi ka ülalhoidmiseks liiga palju raha

4) Milliste meetmete abil saaks toetada inimeste ettevõtlikkust ja aktiivsust ning osalemist kodanikuühiskonnas?

- võtmekohaks haridusasutused - alustada tuleks noortest, laiendada ettevõtliku kooli algatust rohkematesse koolidesse. Kitsaskoht: ettevõtlikud noored liiguvad piirkonnast ära pärast kooli. (vanematele inimestele)
- Leaderi sarnased lahendused ka linnadesse.
- Info toetusvõimalustest ei jõua Ida-Viruse sihtgrupini - IVEK ja IVOL võiks olla aktiivsemad info edasi jagamisel, seada sisse paremini toimivad infokanalid. siiani olnud tagasisidet, et erinevate taotlusvoorude infopäevade vms. ei ole sihtgrupini jõudnud läbi maakondlike kanalite.

5) Kui oluline on korrastatud elamufond (rekonstrueeritud hooned, uued arendused, KOV üürielamud) noorte spetsialistide ja ettevõtete regiooni meelitamisel? Erinevate eluhoonete rekonstrueerimise toetuste (nn. KredEx toetused) kasutamise määr on Ida-Virumaal ebaproportsionaalselt madal. Miks hoonete rekonstrueerimise meetmed Ida-Virumaal ei tööta ja mida peab parandama?

- puuduvad oskused, ei teata, millest alustada
- elanike jaoks ei ole prioriteet hoone korrashoid, kinnisvara väärtuse tõus ei ole eesmärk omaette paljudele / puudub investori vaade - nende eluaja kannatab ära. Seotud ka madala kinnisvarahinnaga, kuna investering ei tasu ära.

Töögrupp nr 5. (versioon 3)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa mujalt Eestist? Millised tegurid ja omadused tõmbavad Ida-Viru poole ja millised tõukavad eemale?

positiivne: rikkalik kultuuripärand, tööstusmaastik, eriilmeline maastik, tööstuspärand on huvitavaks atraksiooniks, mitmekesine, eristuv ja ainulaadne; eksootiline sihtkoht ülejäänud Eesti jaoks, maakonna maine on muutunud positiivsemaks 15 aastaga. Vene keele praktikabaasi võimalused ülejäänud eestikeelsete noorte jaoks.

Sillamäe promenaad, Narva-Jõesuu rand, SPA-d, pankrannik, uued põnevad atraksioonid nagu Kiviõli seikluspark kutsuvad ka. Kreenholm, mahajäetud majad kui alternatiivne turismimagnet.

negatiivne: kehvast seisusest kortermajad, elukeskkond vajaks parandamist (kui Tallinnast tullakse, siis üllatatakse tingimuste üle, mis Ida-Virumaal on), ei saa eesti keelega hakkama, Eestisesed turistid tunnevad ennast keele pärast ebamugavalt ning ei kipu niipea tagasi tulema. Linnakeskkond kui "pommiauk", KOV võiks rohkem elukeskkonna arengusse panustada, kohalike elanike kaasamine on kehv ja tuleb suurendada, spordiobjektide ja spordiväljakute vähesus. Sisekaitseakadeemia Ida-Virumaale kolimine jäi senises ulatuses ära. Kohtla-Järve linna Sisekaitseakadeemia kolimine annaks arengule väga palju juurde.

Grafitiga koledaid maju ilusamaks. Üritus aitab kaasata ka noori ning andis elukeskkonnale juurde. Järgmine kord terve maja ära teha?

Rohkem tuleks selle küsimuse vastamise juures püüda mõelda, kui oleks siia elama tulemas, kuidas siis plussid ja miinused paistaks? Luua uusi töökohti ja inimesed tulevad siia elama. Kuidas motiveerida uusi tulijaid siia jääma ja osalema kogukondlikes tegevustes? (nt koolide hoolekogud, volikogude komisjonid, volikogud...). Kaasaegse hariduse saanud ja maailma näinud inimesed hakkaks rohkem kohalikus poliitikas tooni andma - seda on vaja! Nii tulevad ka uuendused kiiremini.

2) Milliste meetmete abil saaks toetada inimeste ettevõtlikkust ja aktiivsust ning osalemist kodanikuühiskonnas?

Ettevõtlikusele lisaks on ettevõtlusega tegelemiseks vajalik ka korralik eesti keele oskus, muidu pead endale ettevõttesse esimese töötajana "eestlase" palkama. Vajalik kvaliteetne eesti keele õpe ja õpetajaskond koolides.

Noorte ettevõtlikkust on vaja tõsta. Ida-Virumaa kontekstis teha ettevõtlikkuse tõstmise programmi "jõulisemalt" ja suuremas mahus. Eraldiseisev programm kindlasti vajalik. Entrum on positiivne näide. Majandusõpe kõikidesse koolidesse. KOVi töö teadlikkust tõsta. KOV ei soodusta ettevõtlikkuse arengut ja VKEde juurde tulekut. KOVid ettevõtjatele sõbralikumaks. KOV ei ole ettevõtjate toetamises ega ettevõtluskeskkonna arengust otseselt huvitatud. Riik peaks sekkuma siis jõulisemalt - vaatamata KOVi tahtmisele või tahtmatusele Ida-Virumaal ettevõtlust ja ettevõtluskeskkonda arendada / toetada. KOVi poliitilist tahet ei ole.

Igast inimesest ei saa ettevõtjat. Ettevõtluskeskkonna loomise vajadus, ettevõtjatel peab olema juurdepääs kapitalile, on vaja inkubaatoreid, start-up'e, aga ka täiendavaid programme

ettevõtjate toetamiseks ja ettevõtluse arenguks. Luua rohkem võimalusi nii VKEdele kui ka suurtele ettevõtjatele heade ideede korral juurdepääsuks kapitalile. üle vaadata Ida-Virumaa programmi raames, kuidas vähendada bürokraatiat ning kiirendada erinevaid menetlusi ja lubade andmist.

kas lahenduseks on mingiks perioodiks erimajandustsooniks. See ei saa olla asi iseenesest, vaid muude teguritega seotud. See eeldab poliitilisi kokkuleppeid, selle mõiste sisustamist ja plusside miinuste kaalumist.

LOOMEMAJANDUSE arendamine, et tekiks juurde suurte tööstuste kõrvale ka kohalikke väikeettevõtteid, mis aktiveeriks ka naised/noori ettevõtjateks hakkama. Head näited, mis vajavad jätkamist ja arendamist, on ida-Viru turismiklaster ning filmifond. Skandinaavias on head näited ja programmid olemas, nt. "naised ettevõtlusesse!" Vaja oleks saata Ida-Viru spetsialiste skandinaaviasse pikemalt õppima. Ka ametnike koostöö programmid riikide vahel võiksid olla olemas.

3) Ida-Virumaa heaoluprofiilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandeline abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Kuidas suurendada omavalitsuste juhtide/otsustajate tähelepanu ja motivatsiooni heaoluprofiilis toodud kitsaskohtadega tegelemisele?

Puudu on valdkondlikest spetsialistidest. Kuidas neid saada? Palgatoetuse meede töötab teatud sektorites väga hästi. sotsiaalvaldkonnas võiks samuti rakendada palgatoetuse süsteemi (võrdselt vanglates töötajatele palgatoetusega).

Ära kaardistada, mis on puudu. Väikse toetus (nn. rahaline porgand) KOVidele, et saaksid puuduolevat juurde arendada või sisse osta. nutikamaid lahendusi kasutusele võtta. Nutikamate ja uuenduslike lahenduste peale tulevad võib-olla maakonda ka nutikamad ja ambitsioonikamad inimesed. Vaadata välismaa kogemust ning paremaid lahendusi tuua Ida-Virumaale.

Klastrite käivitamine, uute mudelite leidmine ning rakendada. Kohalike elanike kaasamine, kohalikud inimesed peavad nägema "helgemat pilti", kuhu liikuda ja võimalusi, siis saavad alustada panustamist.

Kutsume „ägedad“ Eesti pead Ida-Virumaale, regulaarselt. häkatoni-laadselt üritusi / sündmusi. Ka mitte ainult Eestist, aga ka helgeid päid välismaalt.

Paradigma muutmise olulisus ning kohalike elanike elavdamise vajadus on oluline.

4) Kuidas tagada piisava arvu kvalifikatsioonile vastavate ja eesti keelt kõrgel tasemel valdavate õpetajate olemasolu piirkonnas?

Motivatsioonipakett peab olema muljetavaldav. Natuke parem ei ole piisav. Mingit tüüpi garantiid, mitte ainult ühekordsed/sümboolsed stipendiumid. Tuleb jätkata elukeskkonna parandamist, et see oleks võrreldavas kvaliteedis muude Eesti sarnase suurusega linnadega.

INSA Narvas teeb selles osas päris head tööd juba täna. Õpetajatele on vaja otse tutvustada Ida-Virumaad ja sinseid võimalusi, ei tunta seda piirkonda.

Keelekümbel peab jätkuma ka koolides, täna toimub küll keelekümbel lasteaedades aga ei jätku programmina mitte kõikides maakonna koolides. Vaja on laiemalt tunnustada parimaid keelekümbelajaid ja nende õpetajaid, siis muutub teema tähtsaks ka laiemalt.

üks laiem idee arendamiseks koos ülikoolidega: Ida-Virumaa kui rahvusvaheliselt parim keeleõppe piirkond, "multi-kulti" Euroopa ja Venemaa piiril. Tunneme mõlemat kultuuriruumi ja keeleoskused on olemas. TÜ narva kolledz tegi selles osas paar projekti USA saatkonnaga, aga seda teemat võiks laiendada, nii suureneks, et ka kohalikel noortel oleks huvi õppida erinevaid keeli.

5) Milliseks tuleks kujundada Ida-Virumaa tõmbekeskustes linnaruum, et see oleks tööelisele elanikkonnale/noortele peredele ja noortele perspektiivne/atraktiivne?

Kõik osapooled peavad panustama: riik, KOV, ka erasektor (nt moodsate teenuste pakkumine, head ligipääsud, kaasaegne disain)

Atraktiivsed uued lahendused linnaruumis (mille üle kohalikud elanikud saaksid uhked olla), noored disainerid võiks siia toimetada ülikooli praktikate käigus. Pikaajaline koostöö rahvusvaheliste kõrgkoolidega ja arhitektide liiduga, erinevad ideekonkursid ja ka raha nende ideede teostamiseks.

Miks Ida-Virumaa on täna pendelrände koht, mitte elukoht?

1. vajalikud elukeskkonna arendused ja kaasaegsed teenused (haridus, sotsiaalsed teenused, vabaaja teenused ja infrastruktuur). Vaja oleks muuta ka vana ägedaks! sh tööstuspärand, selleks ka arhitekte ja disainereid siiapoole juurde.
2. vaja on Ida-Virus rohkem rakendust ja elukohta kogu pere jaoks. Tugipakett kogu pere kolimiseks. Uued töökohad, uued teenused. praegu viiakse uued töökohad pigem Tallinnasse, vaja oleks suunata ka avalikus sektoris töökohti Ida-Virumaale juurde.

Töögrupp nr 6. (versioon 1, venekeelne)

1) Как выглядит Ида-Вирумаа с точки зрения тех людей, которые решили остаться или «что меня держит в Ида-Вирумаа»? Какие факторы и сильные стороны необходимо поддержать, усилить и использовать как ресурс привлечения большего числа людей (молодых семей, инвесторов) в Ида-Вирумаа.

Tõmbab. Juured. Vaja on häid töökohti. Töökohad tekivad pigem väikese palgaga. Riik võiks maksta töötajatele palgalisa, otse.

Investorite huvi Eesti vastu on. Idapoolsed investorid ei saa arveid avada jm. takistused. Huvi ida poolt on, kahjuks ise takistame. Tööstusalad on eeldusena olemas.

Takistused on pigem pangandussüsteemi poolt, IVIA on ka riiklik osaliselt.

Noortele on vaja töökohti, vaja teenimisvõimalusi ja kulutamisevõimalusi. Väikeste tootmiste toetamine pole mõistlik - ametiühingute seisukoht. Palk on kõige olulisem? Pigem on siiski olulisem teha seda, mis sulle meeldib - uus paradigma juba. Vaja koolitusvõimalusi. Noortel on võimalik valida, mida nad teha tahavad.

Samas, "hea palk" ei ole ainuke argument noorte spetsialistide ja perede jaoks. Näiteks, Narva-Jõesuu on hea elukeskkond aga korterid on väga kallid. Töökohaga mitte seotud isikud tahaksid ehk isegi elama tulla aga pole võimekust osta selliste hindadega. Oleks vaja munitsipaalpindasid, et oleks taskukohasem. Peaks tagama mitmekesisema elupindade valiku.

On vaja **valikuvabadust töökohtade puhul**. On töökohti, kuid kõik sama (madala) palgaga. Vaja mitmekesisust.

Vaja oleks ka **kindlustunnet** tuleviku osas. Sellest tulenevalt vajadus perspektiivsete ja pigem suuremate ettevõtete järgi. Sama teema kehtib ka ehitatud keskkonnas - inimesed ei investeerin rekonstrueerimisse, sest et "ma ei tea, mis homme saab - mis ma ikka investeerin".

2) Среда проживания и социальная приобщённость / вовлечённость

В профиле благосостояния Ида-Вирумаа приведено несколько слабых сторон социальной сферы взрослых, например: большие различия в качестве и доступности

попечительской помощи; работники социальной сферы не могут / не успевают помочь каждому нуждающемуся; отсутствует координатор социальной работы в уезде, либо отсутствует группа социальной работы уезда; большая доля людей с инвалидностью, с тенденцией роста во всех возрастных группах; у местных самоуправлений отсутствует мониторинг данных нуждающихся в помощи, и сеть поддержки нуждающихся неравномерна; услуги назначаются (предоставляются) исходя из их доступности, а не из реальной необходимости; у предоставляющих услуги учреждений не хватает специалистов, нехватка эстоноговорящих специалистов; недостаточная поддержка душевного здоровья. Эти замечания подтверждает и сравнение местных самоуправлений на веб-странице www.minuomavalitsus.fin.ee.

Какие инвестиции в социальную инфраструктуру и инфраструктуру здравоохранения помогли бы развитию Ида-Вирумаа больше всего? Почему?

Sotsiaalteenused tasuta, nt. mähkmed anda tasuta jms. sh. lasteaed tasuta.

Huviringid on hästi kättesaadavad.

Kui majanduskeskkond on hea saab ka tervishoid areneda. Arstijärjekorrad on ikka pikad. Mõned spetsialistid (nt konkreetset Narvas - psühhiaatrid) on lihtsalt puudu. Arste on Eestis vähe, sest noored sõidavad ära ja regioonidesse keegi ei tule.

Tuleb leida hoovad arstide toomiseks maakonda nt. suunamine kui tasuta õppekohal õppinud. Eesti arstid ei valda vahel ka vene keelt (ka venekeelseid noori õpib arstiks, kuid ka nemad kipuvad Eestist lahkuma). Vastuvõttude ajad ei ole tööinimesele sobivad, kõik toimub tööajal.

3) Что и как нужно сделать для того, чтобы культурное и промышленное наследие Ида-Вирумаа помогло бы оживить местную экономику?

Omanikel tuleb aidata taastada mahajäetud varasid, et saaks hiljem rentida (nt. Kuursaal, Kreenholmi puhkekeskus jms.)

Päikesepaneelide toetusmeetme lõppemine ei võimalda arendada uusi võimsusi. Projektide koostamine on raske, et toetust saada.

Teinekord on probleem selles, et nõuded hoonete taastamiseks on liiga kõrged (nt. miljöö alad).

Renditurg on kehv ja ei tooda rahalist tulemit, seetõttu pole mõistlik renoveerimisse investeerida. tuleks vähendada seda ehitiste ressursi, et tõuseks kinnisvara hind. Lammutamisele peab minema ilma olulise kultuuriväärtuseta objektid.

Kultuuriväärtusega hoonetel peab olema ka funktsioon, muidu on mõttetu, võiks luua ideede otsinguks töögrupe, et saada sisse tegijaid.

Tuleb objektipõhiselt läheneda nt. Kreenholm, Kohtla-Nõmme kaevandusmuuseum, Kiviõli seikluskeskus, Aidu.

4) Как нужно преобразовать / изменить городское пространство центров притяжения в Ида-Вирумаа (городское пространство крупных населённых пунктов, городов, Ида-Вирумаа), чтобы оно стало привлекательным и перспективным для молодых семей, для людей трудоспособного возраста, для молодёжи?

Vaja on kaasajastamist. Linnaruumis on oluline see, kui palju see maksab. Linnaruum pole just parimas korras. Vaja on investeringuid, millega olemasolevad asjad korda teha - muul, kuursaal, promenaad jms. (Narva-jõesuu). Kergliiklusteede rajamine elavdab juba oluliselt linnaruumi.

Nutilinnakute rajamine noortele peredele, kus hästi läbi mõeldud ja kasutatud uusi nutikaid tehnoloogilisi lahendusi, nullenergia ja tark maja.

5) Что необходимо сделать, чтобы все выпускники основной школы владели эстонским языком настолько, чтобы смогли учиться в гимназической ступени на эстонском языке? Что является основным мотиватором для учеников?

Keelenõuded põhikooli lõpetamiseks on liiga lahjad. Pole piisavalt õpetajaid, kes suudaksid ka eesti keelt rääkida. Sh. keelekümblusõpetajaid. On häid näiteid kuid kõigile koolidele ressursi ei jätku. Hea oleks kui õpetajad oleksid ise keelekandjad.

Keelt tuleb õppida lasteaiast saadik, siis ei tekigi probleeme.

Isegi kui õpitakse eesti keel "selgeks" lasteaias, probleem on põhikoolis - keeleõppes ei ole järjepidevust eri haridusastmete vahel.

6) В Ида-Вирумаа много говорится о необходимости высокоскоростного транспортного сообщения (четырёхполосные дороги, железнодорожное сообщение) и его ожидаемом значительном влиянии на оживление экономики и популярность региона. Учитывая высокую стоимость этих инвестиций, будет ли оправдано их осуществление за счет других требующих решения вопросов (например, в социальной или жилищной сфере, предпринимательстве) или регион получит больше выгоды от инвестирования в другие области за счет отсрочки инвестиций в транспорт? Инвестиции в какие области были бы наиболее действенны?

Head ühendused on vajalikud loomulikult, vaja tagada turvalisus. Tartusse ei saa rongiga eriti hästi.

Sõiduplaanid pole alati kõige sobivamad, hommikul on niru Tallinnast siia saada

Arvestades sellega, et avalikud teenused koonduvad, ühendused on üliolulised.

Töörühm nr 7. (versioon 3)

1) Kuidas paistab Ida-Virumaa mujalt Eestist? Millised tegurid ja omadused tõmbavad Ida-Viru poole ja millised tõukavad eemale?

Muu Eesti jaoks on Ida-Virumaa võõras aga kui oled ära käinud siis hakkab tõmbama. Kultuurisündmused, mis on esmakontaktiks on olulised. Ida-Virumaal on mõtetele ruumi, julgeb olla teistsugune, Vene kultuuriruumi mõju, tööstuspärand. Oleks vaja rohkem professionaalset kommunikatsiooni väljapoole. Hea näide suursündmused ja see et palju on juttu olnud Kohtla-Järve riigigümnaasiumist. Kuidas kommunikatsiooni üle riigi viia, kuidas rääkida edulugudest? Tallinnasse Ida-Viru paistab välja kui vaene ja kriminogeenne koht, seda võimendatakse ajakirjanduses et näidata et mujal on parem. Ajakirjanduses võimendatakse Ida-Virumaa probleeme. Justkui Eesti sisene võõras koht. Need kes on Ida-Virumaal käinud, nii ei arva, et see on kriminogeenne. Oleks aeg mõelda positiivse imago väljakujundamisele. Luua reklaamiagentuur, kes hakkaks promoma Ida-Virumaad. Narva linna vahendid on piiratud ja kommunikatsioon on see, kust püütakse kokku hoida.

Neile kes soovivad Ida-Virumaale elama asuda on probleemiks ka see, et elamispinnad vajavad renoveerimist ning uusarenduste hinnad on kõrged.

2) Milliste meetmete abil saaks toetada inimeste ettevõtlikkust ja aktiivsust ning osalemist kodanikuühiskonnas?

Elukoha valikul on oluline, et oleks töökoht. Probleem on, et ei ole atraktiivseid töökohti. Küsimus, kuidas vaatavad pangad ettevõtluse arengule. *Palju Ida-Virumaa elanikud avaldavad kohalikes lehtedes arvamust? Pigem avaldavad arvamust poliitikud.* Narvas on inimesed viimastel aastatel palju ettevõtlikumad, üritusi on nii palju et on raske valida kuhu lähed. Paljud kohalikud on otsustanud mitte minna ära Ida-Virumaalt, kuigi saaksid tööd ka Tallinnas. Paljud kes elavad Tallinnas, nemad on südames Ida-Virumaal aga neil ei ole siin tööd. Tööpuudus on kõige suurem probleem. Ettevõtlusaktiivsus algab lasteaiast.

Ida-Virumaal on kodanikuaktiivsus on pigem väike. Inimesed tihti ei tunneta, et iga inimene saab panustada. Hea näide - Toila vald on kutsunud üles inimesi tulema ümarlauale, et tõsta teadlikkust kuidas saab iga inimene osaleda. Hea näide - kogukondlikust algatusest on tekkinud turismiklaster, kus koos hakati kõigepealt andma välja häid uudiseid. I-V turismiklastri kogemusest käivad nüüd õppimas teised maakonnad, eeskujuks üle Eesti. Tartu Ülikoolis uus magistriprogramm on kogukondade arendamine, et koolitada kogukondade sädeinimesi. Võiks olla stipendiumid I-V inimestele, kes tuleksid õppima Tartusse kogukonnatööd. Ettepanek - KOVde eelarvetes üks osa planeerida kaasava eelarve jaoks, siis iga inimene mõtleb, kuidas ta saab kaasava eelarve kaudu KOVle ettepanekuid teha.

3) Ida-Virumaa heaoluprofiilis on toodud välja maakonna täiskasvanute sotsiaalvaldkonna mitmed nõrkused, näiteks: hoolekandlise abi tagamisel on suured erinevused kättesaadavuse ja kvaliteedi osas; sotsiaalvaldkonna töötajad ei jõua iga abivajajani; puudub maakonna sotsiaaltöö koordinaator või –üksus; puuetega inimeste osakaal on kõrge ja kasvutendentsis kõikides vanuserühmades; omavalitsustel puudub andmete seire abivajajate osas ja võrgustikud on ebaühtlased; teenused on määratud kättesaadavuse, mitte

vajaduspõhisuse järgi; toetavate teenuste pakkujatel ei jätku spetsialiste, puudus on eestikeelsetest spetsialistidest; vaimse tervise toetamine on puudulik. Neid tähelepanekuid kinnitab ka omavalitsuste võrdlus veebilehel www.minuomavalitsus.fin.ee.

Kuidas suurendada omavalitsuste juhtide/otsustajate tähelepanu ja motivatsiooni heaoluprofiilis toodud kitsaskohtadega tegelemisele?

Ida-Virumaal on mitu keskust ja ei ole tekkinud ühtset keskust. Ühe linna töö tulemus ei jõua teise linna. Puudub ühtne identiteet. Küsimus, palju omavalitsus on valmis panustama sotsiaalvaldkonda. Varem suured ettevõtted panustasid sotsiaalsfääri. Aga nüüd need ettevõtted on kadunud. Varem tegelesid maakonna suuruste probleemidega maavalitsused, nüüd enam maavalitsusi ei ole ja omavalitsuste liidule ei ole jõudu juurde tulnud. Lahendus oleks see, kui omavalitsus kaasaks kodanikuühendusi, kes oleks valmis riigipoolseid toetusi välja kauplema ja kasutama. Riigil tuleks rohkem tulla kohalikule omavalitsusele lähemale. Oluline et me ei tegele ainult tööta jäävate energeetikutega, vaid ka kõigi teiste inimeste gruppidega kellel on probleeme. Et probleemid ei süveneks tuleb kõiki inimesi toetada. Riigi tasandil ei liigu edasi nn vanaduskindlustuse idee, kui inimene peab minema vanadekodusse, siis võiks inimesel olla kogutud selleks raha, et saab ise selle eest maksta.

4) Kuidas tagada piisava arvu kvalifikatsioonile vastavate ja eesti keelt kõrgel tasemel valdavate õpetajate olemasolu piirkonnas

Narva Kolledžis koolitatakse õpetajaid. Riik peab panema õla alla Narva Kolledži ülalpidamisele, see ei saa tulla ainult Tartu Ülikooli eelarvest.